

Інга ГОЛУБІВСЬКА,
студентка 3 курсу ІФЖ

В. О. ЄРШОВ,
професор

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР ЖИТТЯ ВОЛИНСЬКОЇ ШЛЯХТИ В ГАВЕНДІ «ОСІННІЙ ДЕНЬ. СПОГАДИ З ГАЛЬЧИНА» М. ЧАЙКОВСЬКОГО

У статті розглянута проблематика та особливості культури взаємовідносин між шляхтичами, їхній побут, за твором Міхала Чайковського «Осіnnий день. Спогади з Гальчина»

Талановитий Міхал Чайковський, письменник з багатим досвідом у політичній а також літературній сфері, бажає щоб його рідна країна не втратила своє минуле, історію національності народу, а також патріотичний дух. Попри те, що М. Чайковський керується певною ідеологією майбутніх відносин між двома державами, він не заперечував існування України, адже це була його батьківщина. Митець вкладає у свій твір ідею про збереження національної самосвідомості, а також традицій і старих звичаїв. Автор поставив собі за мету допомогти майбутньому поколінню не втратити зв'язок з минулим через свою літературу. Він займався вивченням історії України, і особливу увагу приділив дослідженню рідних земель Волині [1, с. 539]. Гальчин стає одним із центральних місць дій у збірці «Гавенди» («Gawędy» 1840). Саме Гальчинська місцевість є справжньою батьківщиною для автора, тому спогади про неї для автора мають велику цінність. В часи еміграції, Чайковський переживає ностальгію за рідним домом, і в такий переломний момент зберегти зв'язок з батьківщиною і не втратити згадки про друзів, побут, і шляхетську історію допомагає написання збірки гавенди. Думка залишиться в пам'яті одного, а та думка, що викладена на папір, відіб'ється навіки у тисячі.

Мета статті – розглянути особливості побуту, звичаїв і взаємовідносин у добу волинської шляхти, проблематика культурної спадщини Міхала Чайковського і її реалізація в творі «Осіnnий день. Спогади з Гальчина».

М. Чайковський був захоплений культурно-історичним минулим, і доля України, мала для нього важливе значення попри те, що він був поляком. Яскраво передати дух часу правління шляхти допомагає література жанру шляхетської гавенди. Культурне тло шляхтичів стало одним із елементів зображення побуту. Нерідко в творах присутня ідеалізація, яка бере початок з ідеології сарматизму.

Повсякденний стиль мовлення робить текст живим, тоді як використання фразеологізмів і жаргонізмів передає читачеві реальну

побутовий картину життя : «...оповідача гавенди. Адже, з одного боку, це постать, котра живе одним життям з героями і бере участь у давніх подіях. Натомість, з другого боку, – оповідач існує в тому ж часі, що й адресат. Саме така двозначність дозволяє давати ідеологічні коментарі, ніби пов'язані з власними переживаннями» [3, с. 166.]

Історичним тлом в гавендах М. Чайковського стає Волинь, а також особливу увагу він надавав провінції Гальчинці (нині Гальчин) і ближнім місцевостям (Житомир, Бердичів, Гуйва і тд.). Чайковський рідко використовує описи персонажів у своїх творах, але, якщо доводилося, вони мали карикатурний або висміюваний характер [2, с. 357]. Читаючи уривки полювання в Звягельських лісах, першим може спасти на думку, що чоловіки тішаться здобиччю. Можемо зробити припущення, що насправді глибоке духовне ціле в колективі шляхтичів – це спогади з життя. Такий момент, як зібрання шляхтичів у маєтку, стає певною традицією, під час якої лунають розмови про минуле [1, с. 538.]. Також в часи полювання можемо прослідкувати, як один із героїв твору піднімає тему минулого, яке знайоме кожному в колективі. Таким чином, стає зрозуміло, що спогади несуть значну цінність для шляхтичів. «Тільки сонце зійшло, роса перлилась на листьях, яка наповнювала зелень вологістю, ми закричали: Далі, тут далі, на цьому роздоріжжі, ми полюємо коли живемо, Сьогодні ми разом тут, а завтра, можливо, на довгі віки заснемо» [5, с. 270]. За цим фрагментом автор натикає читачеві на те, що згадки про даний момент назавжди відіб'ються в пам'яті кожного з них.

В творі думки персонажів оповідач ніби переказує читачеві. Автор презентує нам думки оповідача про шляхтича Сосницького, який порівнює минуле із сьогоденням [5, с. 267]. Він згадує, яке було полювання раніше, як проходила його молодість. Взаємовідносини в шляхетському соціуму має свої норми і мораль, яку автор висвітлює в гавенді.

Письменник розглядає проблематику брехні, зради, а також хабарництва. Ідеалізований образ «Дон Кіхота» у гавенді. Ахмат Ахматович Баша сповнений прагненням справедливості. «Дон Кіхот» з Волині є прототипом Сервантеса. Він вперто відстоює свою думку і свої принципи, попри те, що його вважають божевільним і відчайдушним. Що з ним сталося насправді? Ахмат Ахматович за походженням татарин, представник з шляхетського роду, у володінні якого був Віленський маєток, насправді живе убого. Майже все своє життя він займається службою в Польській армії, але коли потрапив в полон, довелося працювати на кавалергардський полк Петербурга.

Велика туга за рідною домівкою і вигнання вплинули так, що герой став безтямним. Ахматович, який захоплювався в ранньому дитинстві Дон Кіхотом і його подвигами, починає ототожнювати себе з ним в наслідок стресової ситуації. Бажання зробити великий подвиг, відчуття переслідування, а також прагнення величчю у фрагменті: «Він нападав на вітряні млини, груші, які стояли поодиноці в просторому полі. Він стріляв в них, рубав» [5, с. 279] має шизофренічний характер. Аналізуючи даного героя і його поведінку, ми можемо припустити про

наявність парафреного синдрому, який виражається у галюцинаціях, неадекватній поведінці, і маячних ідеях, що призводить до тотальної зміни власного «Я». Але, в творі не зазначені деталі перебування індивіда в полоні, тому основа розвитку даного синдрому є тільки припущенням. Інша точка зору про головного героя може бути пов'язана з самим автором [4, с. 181]. Міхал перебуває в Парижі, і до кінця не знає, як вирішиться майбутнє його країни. Адже М. Чайковський пише дану гавенду в період еміграції, тому думки про втрату батьківщини і самотність на чужині переплітаються з історією героя Ахматовича. Автор ідеалізує його портрет, посилює життєву долю персонажа, щоб показати нам власний стан.

М. Чайковський деталізовано описує фрагменти полювання, а також здобич яку мисливці вполювали: « Видно було як з-поміж рідких зарослей пасся козел на галявині. Пси його на око примітили, і Максим теж його помітив. Він все скаче блище, і як побачив псів з роззявленими мордами, з яких були вивалені язики, почав втікати, а пси за ним» [5, с. 273]. Особливим моментом в осінній день полювання стає зустріч шляхти з Ахматовичем, який ефектно пригнався на своєму коні зі слугою, що вдавав з себе Санчо Пансо [5, с. 275]. У гавенді Міхал піднімає питання зради, яке відбивається в фрагменті банкета Ахматовича з представником Тарговицької конфедерації, який передає володіння фортеці москалям. Москалів в даному творі автор характеризує як хабарників, які можуть дозволити собі будь-що, використовуючи брехню.

Саме роль Ахматовича в гавенді допомагає нам зрозуміти стан соціуму, його патріотичний спад, низький рівень соціальної відповідальності. Також у творі звучить питання видурювання грошей, яке пов'язано з персонажем Красовським, представником шляхти. Це свідчить про те, що у колі шляхтичів у такий не чесний спосіб можна було збагатитися. Тому герой Ахматович втілює правосуддя і карає зло. Автор хоче показати нам, що цінність не у грошах, зароблених на брехні, а цінність у моральних принципах.

Дослідження гавенди М. Чайковського «Осінній день. Спогади з Гальчина.» дають нам чітке уявлення про тодішнє побутове життя шляхти. Автор місцями використовує описи традиційного устрою, яке змінювалося залежно від події. Дана гавенда М. Чайковського насичена народною мовою, що відрізняється від властивої прози XIX ст. Культура мовлення зосереджена у використанні народної лексики, яка притаманна Гальчинській місцевості. Також розуміємо, що традиційним заняттям шляхти було полювання, яке викликало цінні спогади для письменника. Письменник вказує на соціально-політичний настрій місцевого населення стосовно Росії і війни з Наполеоном. Через спосіб гіперболізації і абсурду автор намагається висміяти аморальну поведінку певних представників шляхетського роду, а також іноземних загарбників. Аналізуючи твір, розуміємо, що цінністю для шляхтичів є спогади про минулі часи, які зберігаються протягом усього життя.

I. Gólubiwská Kulturowo-społeczna przestrzeń życia szlachty wołyńskiej w gawendzie M. Czajkowskiego.

Problem i cechy wołyńskiej szlachty na terenie Żytomierza zostały omówione w tym artykule. Ujawniono problem relacji między szlachciami, ich genezą i tradycjami, które działały na dziedzictwie Michała Czajkowskiego w gawendzie «Dzień jesienny. Wspomnienie z Halczyńca».

I. Holubivska The Sociocultural Space of Volyn Szlachta Living which is based on M. Chajkowsky Havenda.

The problem and features of volyn szlachta time on the zhytomyr teretory was reviewed in this article. There was exposed a problem of relationship between nobelmen, their genesis and traditions which were acted on the Michal Chajkovsky heritage in the havenda «The autumn day. The Halchyn memories».

Список використаної літератури:

- 1.Єршов В. Польська література Волині доби романтизму: генеалогія мемуаристичності. Житомир : Полісся, 2008. С.538–541.
- 2.Цьолик Н. Історія та міф у творчості Міхала Чайковського: автореф. дис. ... канд. філолог. наук: спец. 10.01.03 «Література слов'янських народів». Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2011. С. 357.
- 3.Цьолик Н. Засоби змалювання шляхетської культури у прозі Михайла Чайковського. Київські полоністичні студії, 2010. Т. 16. С. 163–168.
- 4.Цьолик Н. Романтичний етногерой у творчості Михайла Чайковського. Київські полоністичні студії, 2010. Т. 16. С. 181.
- 5.Czajkowski M. Dzień jesienny. Wspomnienia z Halczyńca // Czajkowski M. Piśma. – T. III. Powieści kozackie. Gawędy. Lipsk : F. A. Brockhaus,1863. С. 267–279.
- 6.Билютенко Е. Романтическая шляхетская гавэнда в польской прозе XIX века. Гродно, 2008. С.21–26.

